

збільшення або зменшення кількості природних ресурсів. Тому саме екологічний ефект впливає або може вплинути у майбутньому на економічні результати матеріального виробництва і невиробничої сфери. Як зазначає С. В. Мочерний, «Економічна екологія – відносно нова дисципліна, предметом якої є вивчення взаємозв'язків та взаємозалежності між виробничою і невиробничою сферами діяльності та станом природного життєвого середовища, кількістю і якістю природних ресурсів. В сучасних умовах розширюється не тільки склад природних ресурсів, що залучаються в економічну діяльність, але й загальний обсяг промислових та інших відходів, що викидаються у природне середовище.

Головне завдання економічної екології – обґрунтування на основі пізнаних економічних і біологічних законів оптимальної взаємодії суспільства і природи, розробка форм і методів раціонального використання, охорони і відтворення природних ресурсів та умов природного життєвого середовища» [1, с. 85].

Сьогодні для існування людства потрібна така кількість ресурсів, яка виходить за межі можливостей нашої планети. В останню чверть століття спостерігалось зростання світового ВВП в 4 рази, але економічне зростання досягається головним чином за рахунок витрати природних ресурсів. Якщо наші вимоги до природних ресурсів і далі будуть зростати в такому темпі як зараз, то в 2030 р. для підтримки життя людства знадобиться еквівалент двох нинішніх планет, а в 2050 р. – 2,8 планети [2].

Набуває поширення виснаження світового запасу природних багатств, що згубно позначається на благополуччі нинішніх поколінь і створює величезні ризики та проблеми для майбутніх поколінь. Недавні численні кризи дуже характерні для цієї моделі. Існуючі правила і ринкові стимули посилюють проблему нераціонального розподілу капіталу, оскільки компаніям дозволяється здійснювати діяльність, що має важливі екологічні та соціальні наслідки, найчастіше без будь-якого зовнішнього обліку і контролю.

Ефективна інформаційна система є основою оптимального розв'язання завдань. Як зазначає М. М. Кочерга, «Суб'єктам управління інформація необхідна для виявлення основних тенденцій розвитку еколого-економічної ситуації і прийняття стратегічних рішень» [3].

Інформація, отримана в ході моніторингу, дасть змогу провести:

- 1) оцінку еколого-економічної ситуації;
- 2) оцінку рівня мінімізованого екологічного збитку;
- 3) оцінку потенційно небезпечних з екологічної точки зору виробництв;
- 4) оцінку ефекту від природоохоронних заходів.

Оцінку еколого-економічної ситуації доцільно проводити за факторами інтегрального розвитку екологічної системи. У ході такої оцінки виявляється стан і динаміка ряду показників. За фактором економічного розвитку оцінюється стан економічної, фінансової та інноваційно-інвестиційної діяльності. Таким чином, комплекс організаційних, правових, технічних і технологічних заходів, засобів та методів забезпечують в процесі управління будь-якою системою інформаційні зв'язки через оптимізацію організації інформаційних масивів баз даних і знань.

Система інформаційного забезпечення організаційно-економічного механізму управління процесами екозбереження в умовах нестабільного ринкового середовища містить підсистеми, які вирішують свої специфічні завдання, мають свої методи збору й обробки інформації, що відображені в їхній функціонально-структурній побудові. Завдання аналізу полягає в оцінюванні динаміки, ступеня виконання запланованих заходів й пошуку резервів збільшення обсягів інвестицій на такі заходи, підвищення їхньої ефективності. До користувачів інформації належать власники підприємств, учасники проектів, вкладники. Сфера інтересів визначає цільові групи споживачів інформації. Діяльність підприємств щодо збереження екосередовища належить до сфери інтересів осіб, що ухвалюють управлінські рішення, зокрема щодо стратегічного розвитку. Важливе значення для формування інформаційної системи підприємств має законодавче регулювання діяльності організації взаємовідносин між учасниками проектів, через обов'язковість характеру їх впливу на господарську діяльність.

На рівні організації виробничих систем, крім звичайних інформаційних процесів, мають діяти більш розвинені системи інформації, які сприяють поліпшенню екологічного середовища та істотно впливають на зміну стратегії діяльності.

На основі виявлених тенденцій розвитку суб'єкт управління формує стратегічні альтернативи, кожна з яких в сукупності оцінюється з урахуванням:

- можливих впливів на навколишнє природне середовище;
- існуючих екологічних обмежень;
- наявних взаємозв'язків із соціальними та економічними складовими;
- критеріїв оцінки заходів щодо запобігання виникненню негативних наслідків.

Згідно зі Стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 р. першопричинами екологічних проблем України є [4]:

- успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов;
- зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури;
- застаріла система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства;
- недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку;
- недотримання природоохоронного законодавства.

Важливою умовою, від якої залежить дієвість та ефективність заходів з екозбереження є плано-мірний характер його проведення, тому на кожному підприємстві роботу з проведення аналізу інноваційних проектів необхідно планувати, для чого потрібно скласти комплексний план роботи підприємств і тематичні плани.

Удосконалення організаційно-економічного механізму реалізації заходів щодо екозбереження потребує ефективною реалізації системи господарських, управлінських і регулюючих дій за рахунок узгодження планування, управління, державного регулювання, юридичного забезпечення для досягнення очікуваних інноваційних, економічних, соціальних, екологічних та інших результатів.

У сфері захисту та збереження екоресурсів України діють громадські організації: ВГО «Жива планета»; Спілка геологів України; ГО «Захист природи»; Федерація південного спорту та підводної діяльності України; Всеукраїнська громадська організація «Ноосфера»; Радомишлівська районна громадська організація «Екосвіт»; Запорізька обласна ГО «Асоціація спорту, культури, екології та туризму «АКВАРИУС»; ГО «Поступ»; ЕА «Західне Полісся – заболочений край» БФ «Екологія та соціальний захист»; ГО «Асоціація українські спецслужби за національну безпеку»; Громадська організація «Зелені»; ГО «Зелене партнерство»; Федерація органічного руху України; ВГО «КЛІК»; Представництво Американської Торговельної Палати в Україні; ХО ВГО «До чистих джерел»; ВБФ «Екологічна Україна»; ВГО «Чиста хвиля»; ВБФ «ГРУ»; Всеукраїнська спілка «Асоціація зоозахисних організацій України»; Міжнародна спілка «Екологія людини»; Товариство радіобіологів та радіоекологів; ВГО «Розвиток та Довкілля»; УЕА «Зелений світ»; ВГО «Товариство зварників України»; Благодійний фонд «Древляни»; Асоціація «Лікарі Чорнобиля»; ВГО «Асоціація агроекологів України» та ін.

Подальший розвиток та підтримка неурядових організацій сприятимуть активізації екологічного руху в Україні, поширенню міжнародних зв'язків для спільного вирішення екологічних проблем, обміну інформацією, знаннями та досвідом, а отже формуванню свідомого громадянського суспільства на засадах сталого розвитку [4].

В усьому світі поширюються такі поняття, як «екологічна філософія життя», «екологічні пріоритети», «екологічний імператив», «екологічна парадигма» (система цінностей, підходів, принципів). Ці поняття обґрунтовуються й використовуються в системі екологічної освіти.

Особливе значення розвитку екологічної освіти й культури надається останніми роками, коли стало очевидно, що одними з головних причин невиконання ухвал міжнародних екологічних форумів, угод і конвенцій з охорони природи є саме низька екологічна культура більшості населення планети, низький рівень екологічної освіти й свідомості, зокрема осіб, які приймають важливі рішення. Тому в період з 1997 р. до 2003 р. на багатьох міжнародних зібраннях активно обговорювалися проблеми екологічної освіти й виховання та їхня роль в еколого-збалансованому розвитку людства (Нью-Делі, 1997 р.; Париж, 1998 р.; Цюдо 2015 р. на Всесвітньому Самміті в Йоганнесбурзі було рекомендовано оголосити десятиліттям освіти задля еколого-збалансованого розвитку.

Успішній реалізації національної екологічної політики сприяє й розроблення методологічних основ та запровадження безперервної екологічної освіти. Такі її складові, як екологічна освіта для сталого розвитку, програма екологічної освіти в рамках державних освітніх програм для дошкільних навчальних закладів, для загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, програм післядипломної освіти та курсової перепідготовки фахівців є критерієм успішності реалізації Стратегії [4]. Випереджаючими темпами має розвиватися всеохоплююча екологічна освіта та виховання підростаючого покоління шляхом підтримки діяльності позашкільних закладів освіти, еколого-натуралістичних центрів та природничих секцій Центрів дітей та юнацтва. Необхідно налагодити виробництво виховних та соціальних природоохоронних програм на телебаченні, забезпечити підготовку публікацій, видання спеціальних інформаційних випусків, буклетів, бюлетенів.

Екологічна освіта й виховання підростаючих поколінь сьогодні мають бути спрямовані передусім на зміну ставлення людини до свого здоров'я, а потім і до навколишнього середовища як необхідної умови його збереження і зміцнення. Отже, одним із проявів культури особистості має бути екологічна освіченість. Людина з високим рівнем екологічної відповідальності в умовах будь-якої виробничої діяльності буде приймати рішення відповідно до наукових принципів цілісності природи та її збереження. Людина і природа – це два аспекти, які потрібно розглядати в єдності, бо лише в такій площині можна побачити можливість продуктивного розгортання здоровоохоронних і природоохоронних заходів [7].

На сучасному етапі освоєння природно-ресурсного потенціалу в Україні парадигмою ресурсо-користування є ресурсозбереження, як прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів через докорінне поліпшення організації та техніко-технологічної підготовки виробництва [8, с. 342].

Реалізація відтворювальних процесів здебільшого залежить від змін зовнішніх умов функціонування підприємств, підвищення вимог до якості продукції, зростання конкуренції, розповсюдження нових еколого-безпечних видів продукції та технологій їх виробництва.

Інтеграція екологічної політики до галузевих політик, обов'язкове врахування екологічної складової при складанні стратегій, планів і програм розвитку України, впровадження екологічного управління на підприємствах, екологізація господарської діяльності є шляхом до сучасної секторальної екологічної політики, що реалізується у країнах Західної та Центральної Європи [4]. Очевидно, що необхідні принципово нові кроки, перехід на таку концепцію розвитку, яка дасть змогу вирішувати соціальні, фінансові, паливні та кліматичні проблеми комплексно.

До складу інформаційної бази необхідно включати дані про особливості регулювання підприємницької діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів, визначати вплив ринкових чинників на виробничу й соціальну сфери діяльності, тенденції розвитку фінансово-кредитної сфери, досягнення і розробки в науковому, технологічному середовищі, екологічні вимоги до виробничого процесу та ін. Ці відомості необхідно мати за кожним із передбачуваних напрямків діяльності, що зумовлює низку проблем, пов'язаних із трудоємністю збору необхідних даних і високою вартістю отримання інформації. Система інформаційного забезпечення, що застосовується в управлінні діяльністю з екозбереження, має ґрунтуватися на тому, що в процесі прийняття рішень використовують дві великі групи даних. Першу групу становить інформація про норми, нормативи, вимоги, мету діяльності, поставлені завдання, стан об'єкта інвестування та наявні можливості. До другої групи належить інформація статистичного, регулятивного, довідкового та звітного характеру.

До основних елементів екологічної складової ефективного виробництва слід зарахувати: дієву систему інформаційного забезпечення; інвестування в ресурсозберігаючі технології, територіальна спеціалізація, концентрація виробництва, оптимізація землекористування, дотримання балансу еколого-економічної ефективності виробництва.

Підсумовуючи викладений матеріал, слід зазначити, що базисом формування інформаційних ресурсів та одним із основних факторів екологізації всіх видів людської діяльності є екологічна освіта, що виступає як засіб управління в системі екозбереження та вдосконалення взаємозв'язку між виробництвом продукції і споживанням природних ресурсів.

На нашу думку, в кожному регіоні має діяти Комплексна програма екозбереження з метою підвищення рівня екологічної безпеки, поліпшення стану всіх екосистем, збереження й відновлення

навколишнього природного середовища регіону. Мінімізація негативного антропогенного впливу становить основу збалансованого природокористування та забезпечить в майбутньому припинення втрат біологічного різноманіття.

Напрями розвитку кожного регіону в перспективі повинні бути спрямовані на збереження, збільшення і відновлення природного капіталу як найважливішого економічного активу і джерела суспільних благ, особливо для бідних верств населення, джерела доходу і захищеність яких залежать від природи. Зростання доходів і зайнятості населення можливе через підвищення ефективності використання енергії та ресурсів, запобіганню втраті біорізноманіття та екосистемних послуг.

Література

1. *Економічний словник-довідник / за ред. С. В. Мочерного. – К. : Femina, 1995. – 368 с.*
2. *Навстречу «зеленой» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности – обобщающий доклад для представителей власных структур // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unep.org/greenecomputy>.*
3. *Кочерга М. Інформаційний фактор екологічного менеджменту і аудиту в аграрному секторі економіки [Електронний ресурс] / М. Кочерга. – Режим доступу : <http://www.ecocomputy.nauka.com.ua/>.*
4. *Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/>.*
5. *Екологія життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco-live.com.ua>.*
6. *Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский ; отв. ред. А. Л. Яншин. – М. : Наука, 1991. – 271 с.*
7. *Всеукраїнська організація чиста хвиля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecorenewave.org/>.*
8. *Клиновий Д. В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України : навч. посіб. / Д. В. Клиновий, Т. В. Пепа ; за наук. ред. Л. Г. Чернюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 728 с.*